

Rob Kroes

Photographic memories – private pictures, public images, and American history

Hanover (University Press of New England)

2007, 199 p. € 24,99, ISBN 978 1 58465 593 0

Een standaardwerk over de werking van fotografie is *Camera Lucida* van Roland Barthes (1980). In het boek beschrijft hij een foto met daarop zijn moeder als vijfjarig meisje. Barthes bekijkt de foto na haar overlijden en merkt op dat die van betekenis is veranderd sinds haar dood. Deze veranderende betekenis van foto's staat ook centraal in het boek *Photographic Memories* van Rob Kroes, emeritus hoogleraar Amerikanistiek aan de Universiteit van Amsterdam. Net als de Franse filosoof beschrijft Kroes op zeer persoonlijke manier de betekenis van foto's waarop zijn eerste vrouw staat. Na haar overlijden kijkt ook Kroes anders naar de foto's en schrijft dat hij ze opnieuw moet interpreteren en zich jaren later genoodzaakt voelt om de betekenis te herformuleren (p. 24). Het boek is interessant omdat het een koppeling maakt tussen persoonlijke herin-

neringen en de fotografische weergave van grote gebeurtenissen zoals de Amerikaanse Burgeroorlog en de aanslagen van 11 september. Hiermee probeert Kroes te beschrijven hoe Amerikanen en Europeanen dezelfde beelden in hun geheugen hebben opgeslagen waardoor ze in feite een gezamenlijk verleden delen. Dit laatste punt is mij niet helemaal duidelijk geworden maar het boek biedt desalniettemin interessante inzichten in de werking en invloed van foto's op herinnering en geheugen. In het eerste deel van het boek doet Kroes dit door zijn persoonlijke verkenningstocht op dit gebied te beschrijven. Met behulp van enkele historische en meer recente voorbeelden laat hij de lezer nadenken wat foto's in het geheugen teweeg kunnen brengen. Het boek biedt interessante perspectieven en samen met de originele verwijzingen is het meer dan de moeite waard, zeker voor degenen die in de werking van fotografie zijn geïnteresseerd. De persoonlijke vertelvorm voelt wellicht wat onwennig, maar al snel wordt duidelijk dat deze stijl een doel dient. Bovendien doet het geen afbreuk aan de academische waarde van het boek. Zowel beginners als gevorderden zullen genoeg van hun gading vinden, waarbij haastige lezers eventueel enkele hoofdstukken kunnen overslaan.

Het boek bestaat uit twee delen: 'private pictures' en 'public images'. In het eerste deel worden foto's uit de privé omgeving besproken, waarbij Kroes in het eerste hoofdstuk zijn eigen 'Photo Biography' (p. 9) beschrijft. Behoorlijk uitgebreid verhaalt hij over zijn overleden vrouw en de rol van fotografie in zijn leven. Kroes geeft een inkijkje in de werking van fotografie door zeer intieme details te beschrijven over de relatie met zijn vrouw en de gevolgen van haar dood. Door deze persoonlijke vertelvorm krijg je op sommige momenten het idee een voyeur te zijn, maar de vorm dient wel degelijk een doel. Kroes begint het eerste hoofdstuk bijvoorbeeld met te vertellen dat in de eerste weken na de dood van zijn vrouw zijn 'inner album ... in disarray' was (p. 9) Hij kon geen beeld van haar gezicht meer oproepen en koos uit zijn fotoalbum een aantal recente foto's, liet ze vergroten en hing ze op in de woonkamer. Meteen daarna

bekroop hem echter de angst dat hij hierdoor de herinnering aan haar echte gezicht verving door het gezicht op de foto's: 'While frantically trying to remember her, wasn't I in fact busy forgetting her?' (p. 10). Door deze ervaring realiseerde Kroes zich dat beelden in het geheugen verschillen van foto's op papier. Ze vormen echter een interessant samenspel, wat tegelijkertijd de basis vormt van dit boek.

In het tweede hoofdstuk blijft Kroes bij foto's uit de privésfeer maar hij verlaat zijn eigen situatie door foto's te beschrijven van Europeanen die naar de Verenigde Staten emigreerden. Dat vormt de opmaat naar het tweede deel van het boek waarin publieke beelden aan bod komen. Het begint met een vlotte maar zeer volledige beschrijving van de geschiedenis van de fotografie en een persoonlijke omschrijving van het begrip iconofoto's. Kroes haalt niet het niveau van de uitvoerige verhandelingen over iconen van Hariman & Lucaites in *No caption Needed* (zie bespreking in TMG II/2008-I, p. 140-142), maar het vormt wel een mooie overgang naar het hoofdstuk waarin de rol van fotografie in de Amerikaanse Burgeroorlog wordt besproken. Vervolgens analyseert hij, vanuit het perspectief van de culturele diplomatie, de relatie tussen de Koude Oorlog en de rol van fotografie. Hier beschrijft hij onder meer de werkwijze van fotografen die in dienst zijn van de United States Information Agency (USIA) die de Amerikaanse cultuur moest promoten. Deze instantie produceerde honderdduizenden foto's die gepubliceerd werden in folders en tijdschriften zoals *Life*. Op anekdotische wijze beschrijft Kroes hoe fotografen soms de vrije hand kregen, of zelf namen, terwijl ze bij lastige kwesties duidelijk geïnstrueerd werden. Foto's waarop zwarten en blanken samenwerkten mochten bijvoorbeeld nooit suggereren dat de blanke de baas was. Uitgebreider komt de fototentoonstelling 'Family of Man' van Edward Steichen aan bod. De expositie was in 1955 voor het eerst in het Museum of Modern Art in New York te zien en reisde daarna over de wereld met steun van de USIA. Het liet alle aspecten zien van het menselijk leven (geboorte, dood, oorlog, verdriet en geluk) op foto's van 273 fotografen uit de gehele wereld. De afdrukken

maakten deel uit van de tentoonstellingsruimte en verwezen naar elkaar. Wederom lardeert Kroes de tekst met zijn persoonlijke ervaringen, wanneer hij vertelt hoe hij als zestienjarige jongen de catalogus van de tentoonstelling eindeloos doorbladerde. Hij concludeert dat hij zich de beelden zelfs nu nog herinnert, alsof hij ze een week geleden nog gezien had (p. 119). Ook deze persoonlijke noot is functioneel omdat het de mogelijke kracht van foto's illustreert.

In hoofdstuk zes en zeven komt duidelijk de Amerikanistiek-achtergrond van de auteur terug. Voorbeelden worden besproken van typische en atypische Amerikaanse fotografie en de manier waarop de *vs* in Europa verbeeld wordt in de publieke ruimte, bijvoorbeeld door reclame-uitingen. De hoofdstukken laten zien dat Kroes niet voor niets één van de belangrijkste Europese schrijvers is over de Amerikaanse

cultuur. Amerika-liefhebbers zullen beslist van zijn teksten genieten. Voor mediahistorici zijn ze wellicht minder interessant. In het laatste hoofdstuk bespreekt Kroes de rol van beelden tijdens de aanslagen en nasleep van 11 september 2001. In slechts twaalf pagina's komen bijna alle besproken onderwerpen aan bod en wederom geldt dat de persoonlijke schrijfstijl functioneel is: hij betreft opnieuw de lezer bij zijn eigen ervaringen en laat hiermee zien welke invloed privé-foto's en publieke beelden op het eigen geheugen hebben. De lezer mag oordelen of Kroes dit beter doet dan Barthes, maar door privé-foto's te koppelen aan beelden van historische gebeurtenissen laat Kroes overtuigend zien hoe foto's een rol spelen in het geheugen en hoe ze van betekenis kunnen veranderen.

Martijn Kleppe

gezien, gehoord, gelezen